

"ZO DOEN WIJ DAT!"

Methodische
handreiking
Intensieve
jongerencoaching
IJC

**“ZO
DOEN
WIJ
DAT!”**

**Methodische
handreiking
Intensieve
jongerencoaching
IJC**

VOORWOORD

Als je, net zoals ik, de leeftijd van 50 hebt bereikt, dan blik je wat vaker terug op je eigen leven. Zo deed ik dat ook bij het schrijven van dit voorwoord.

Mijn jeugd was tijdens de jaren '80. De koude oorlog, enorme werkloosheid, de opkomst van aids, "fame" op tv en hysterie rondom "Doe Maar" zijn voorbeelden van gebeurtenissen die het nieuws in die tijd domineerden. Ik groeide, als 'new-wave' meisje met een uitgesproken mening over kernwapens en bio-industrie, op in een beschermde omgeving. Ik had ouders die grenzen stelden en ruimte boden. Ik haalde voldoende resultaat op school, had een betrouwbare vriendenkring en kon uiteindelijk gaan studeren in Rotterdam. Klaar om zelfstandig de buitenwereld tegemoet te treden.

Hoe anders waren mijn omstandigheden en vertrekpositie ten opzichte van de jongeren die met Intensieve Jongeren Coaching (IJC) ondersteund worden: hoe hard hebben zij iemand nodig om uitgedaagd te worden het beste uit zichzelf te halen; om eerlijke feedback te krijgen; om fouten te mogen maken en ervan te mogen leren; om altijd iemand te hebben waar ze op

terug kunnen vallen; iemand die hen helpt de ingewikkelde weg in het leven naar volwassenheid te vinden. Hoe anders is je toekomstperspectief als de omstandigheden en je vertrekpositie verreweg van ideaal zijn.

Deze mooie handreiking biedt professionals een gezamenlijke methode. Geen keurslijf, maar een kader waarmee zij onze Rotterdamse Jongeren, die het nodig hebben, op maat kunnen ondersteunen. Trots ben ik op het feit dat de instellingen in Rotterdam met elkaar hebben samengewerkt om tot één gezamenlijke aanpak te komen. Nog trotser ben ik op alle deskundige coaches die het vertrouwen krijgen van een jongere, om samen met zijn of haar netwerk een veilig ontwikkelklimaat te creëren. Een ontwikkelklimaat waarin deze jongere weer een mooie toekomst in onze prachtige stad tegemoet gaat.

Anne Coenen

Directeur Maatschappelijke Ondersteuning in de Wijk
Gemeente Rotterdam

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	9
MISSIE EN VISIE	11
WERKWIJZE EN POSITIE VAN DE INTENSIEF JONGERENCOACH	13
DE METHODIEK	25
PROFIEL EN DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING	39
BRONNEN	46

INLEIDING

Van de 125.500 jongeren tussen de 12 en 27 jaar in Rotterdam zijn er 7.000 risicojongeren. Deze jongeren komen veelvuldig in aanraking met de politie, vertonen agressief gedrag, maken veel ruzie, hebben schulden of kampen met een verslaving. Sommige jongeren hebben, vaak na een lange negatieve geschiedenis met o.a. instanties, ouders, school en relaties, de hoop op een goede toekomst verloren. De reguliere zorg is niet voldoende om hen weer te verbinden met zichzelf en de samenleving¹.

De Intensieve Jongerenaanpak is ontstaan vanuit de behoefte aan een non-conventionele intensieve aanpak die aansluit bij de leefwereld, wensen en behoeften van zowel de risicojongeren als die van hun ouders en de samenleving. Er werd gezocht naar een antwoord voor jongeren die risicogedrag tot criminaliteit vertonen. Sinds 2015 is de inzet van ICM, nieuwe perspectieven en nieuwe perspectieven bij terugkeer volledig overgeheveld als basishulp naar de wijkteams in opdracht van de gemeente Rotterdam. In 2016 hebben de aanbieders van ICM en Nieuwe Perspectieven een gezamenlijke notitie opgesteld: 'specialisme Intensieve

Jongerenaanpak wijkteams Rotterdam'. De inzet van de intensief jongerencoaches in de wijkteams van Rotterdam wordt sinds 1 januari 2018 door Exodus, Futuro, Stichting JOZ, Mee, Enver en wmo radar uitgevoerd (31 fte en daarnaast de pilot nazorg na detentie verdeeld over de 43 wijkteams in Rotterdam).

Deze methodische handreiking sluit aan bij de specifieke problematiek van risicojongeren die niet gebaat zijn bij een reguliere aanpak. In de praktijk blijkt dat de intensieve jongerencoach een waardevolle bijdrage levert in het toekomstperspectief van risicojongeren. Deze handreiking geeft een beschrijving van de methode Intensieve Jongerenaanpak. De handreiking is gebaseerd op vele jaren van ervaring en is daarmee niet in beton gegoten maar een dynamisch bestand en constant in ontwikkeling.

MISSIE EN VISIE

Met de Intensieve Jongerenaanpak bieden de intensief jongerencoaches in de wijkteams van Rotterdam een begeleidingstraject aan jongeren tussen de 12-27 jaar die toekomstperspectief dreigen te verliezen. Dit leidt tot helpend contact met ouders/verzorgers, zelfstandig wonen, werk en of weer een opleiding volgen en inspirerende contacten met een vriendenkring die positief van invloed is. Met onze aanpak stimuleren we dat jongeren hun leven weer op de rails krijgen en dat zij zelf leren om keuzes te maken die goed voor hen en de samenleving zijn. Door dit eigenaarschap zetten we in op het voorkomen van antisociaal, ongewenst, overlastgevend of crimineel gedrag.

De intensief jongerencoach creëert bij de aanpak van gedragsproblematiek in het begeleidingstraject een positief begeleidingsklimaat, waar aandacht is voor zelfcontrole en probleemoplossende vaardigheden van de jongere.

“De intensief jongerencoach is meer dan gewild als specialist in mijn wijkteam, zijn ervaring met de doelgroep is niet makkelijk overdraagbaar. Daarnaast spreekt hij op een professionele manier de taal van de doelgroep”

Alida Mettendaf - wijkteamleider Nieuw Zuid

WERKWIJZE EN POSITIE VAN DE INTENSIEF JONGERENCOACH

Samen onderscheidend

De intensieve jongerenaanpak is succesvol omdat een intensief jongerencoach weet dat er met kleine stappen een groot resultaat kan worden behaald. Samen met de jongere stelt de intensief jongerencoach daarom doelen die op korte termijn haalbaar zijn. Gezamenlijk werken ze zo naar de lange termijn doelen toe. Verandering is een proces. De intensief jongerencoach weet dat dit proces gepaard gaat met tegenslagen, dilemma's, vallen en opstaan. De intensief jongerencoach is in staat om duidelijke grenzen te stellen, zonder de jongere af te wijzen. Als de jongere in moeilijke tijden terugvalt in oud gedrag, geeft hij sturing in het terugvinden van zijn focus op toekomstperspectief.

“Werken met jeugdigen waarbij een crimineel component aanwezig is, is de expertise van de intensief jongerencoaches”

Wijkteamleider

De intensief jongerencoach:

1. Geeft niet op, nee is geen optie;
2. Sluit aan bij de leefwereld van de jongere: zowel online, als op straat;
3. Gaat door waar andere organisaties stoppen;
4. Gaat recht op zijn doel af, morgen is te laat;
5. Draait zijn hand niet om voor verzet van de jongere;
6. Durft de confrontatie aan te gaan met de jongere en de bureaucratie;
7. Haalt de jongere over de streep;
8. Benut zowel zijn eigen netwerk als dat van de jongere;
9. Ontdekt talenten en competenties van de jongere;
10. Gelooft in de jongere, ook wanneer hij of zij het vertrouwen in zichzelf of de wereld verloren is.

Kernwaarden

Er zijn vier kernwaarden die in het werk van de intensief jongerencoach de essentie vormen; kracht, bekwaamheid, veiligheid en samen zijn.

Deze kernwaarden zijn geselecteerd door de coaches in een werksessie over de essentie van de coaching. De kernwaarden worden gezien als dragers voor het gedrag, de houding en de positionering van de coaches. Onder de vier kernwaarden die in dit hoofdstuk nader worden toegelicht hangen allerlei waarden die bij het werk en de werkwijze van de intensief jongerencoach horen. De kernwaarden met alle onderliggende waarden vind je in de woordwolk hiernaast.

Kracht

De kracht zit in de intensieve, outreachende en onconventionele manier van begeleiden. Hierbij wordt niet alleen de eigen expertise en de expertise van de jongere ingezet, maar ook de expertise van formele en informele netwerkpartners. Binnen de Intensieve Jongerenaanpak neemt de jongerencoach ruimte in procedure en regels. De jongerencoach komt op voor wat nodig is voor zowel de jongeren als ook voor wat nodig is binnen het

Spin in het web

In een Rotterdamse wijk veroorzaakte een jeugdgroep in toenemende mate overlast (zoals samenscholing, baldadigheid, vernielingen en diefstal). De jeugdoverlast-expert van Directie Veiligheid en de PGA-expert van de politie, hebben samen in opdracht van de burgemeester onze jongerencoach ingeschakeld. De groep bestond uit zes jongeren, woonachtig in dezelfde wijk/buurt. Onze jongerencoach heeft met de bovengenoemde partners en het jongerenwerk een plan van aanpak opgesteld en uitgevoerd. De jongeren en hun ouders zijn individueel en in groepsverband benaderd. Met de jongeren is een uitgebreide sociale omgevingsanalyse opgesteld in samenwerking met scholen, jongeren- en buurtwerk, sportverenigingen, sleutelfiguren en werk/stageplaatsen. Ook zijn de gemeente en de politie betrokken. Voor de ouders en de buurtbewoners zijn informatieve (pedagogische) bijeenkomsten georganiseerd. Onze jongerencoach was de spin in het web (regisseur en casemanager). De contacten met jongeren, de gezinnen en netwerkpartners waren zeer intensief. Dit varieerde van 3 tot 5 keer per week en waar nodig meerdere contactmomenten per dag. In geval van meldingen van overlast of schoolverzuim van de groep werd binnen één etmaal (ook in het weekend) contact gelegd met de jongeren en de ouders. De jongeren werden aan alle kanten ingesloten. Binnen 3 maanden was er geen overlast in de wijk/buurt/plein en de buurtbewoners waren zeer tevreden. Vrijwel alle betrokken jongeren hadden naast een opleiding ook een actieve vrijetijdsbesteding (zoals sport of een bijbaantje). Waar afspraken niet werden nagekomen, werd opgeschaald naar een andere vorm van begeleiding.

bureaucratische systeem van wetten en regelgeving en onuitsproken normen en verwachtingen. Uiteraard werkt hij of zij binnen de afgesproken (wettelijke) kaders en werkprocessen en is vasthoudend op zoek naar een oplossing. De Intensief Jongerencoach vindt nieuwe mogelijkheden en kansen om dat te bereiken. De Intensief Jongerencoach bewandelt onverwachte paden en kleurt buiten de lijntjes wanneer nodig.

De intensief jongerencoach staat als een pionier vooraan in het werkveld. Dit doet hij of zij door maatschappelijke trends en ontwikkelingen te volgen. Een intensief jongerencoach beschikt over autonomie in gebondenheid, is doortastend, vasthoudend, vindingrijk en ondernemend.

Bekwaamheid

Het succes van een begeleidingstraject valt of staat met het behalen van de vooraf gestelde doelen. Om deze doelen te behalen, is authentiek contact tussen de intensief jongerencoach en de jongere een voorwaarde. Dit vergt vakmanschap. De intensief jongerencoach gebruikt vaak humor om de verbinding met de jongere te maken. Wanneer er geen klik is tussen de intensief jongerencoach en de jongere, wordt er gezocht naar een andere hulpverlener. Omdat de vertrouwensrelatie voor een groot deel

Geeft niet op, 'Nee is geen optie'

De wijkagent heeft aan een van de intensief jongerencoaches gevraagd mee te gaan op huisbezoek bij Enzo. Enzo is 20 jaar, heeft geen school, geen werk en het is niet duidelijk hoe hij zijn vrije tijd in de buitenruimte besteed. Hij woont thuis met zijn vader, moeder en jongere zusje. Zijn ouders betalen alle onkosten zoals zorgverzekering, boetes en boodschappen. Daarnaast krijgt Enzo dagelijks zakgeld. Tijdens het kennismakingsgesprek met Enzo heeft de wijkagent de intensief jongerencoach geïntroduceerd. De jongerencoach heeft aangegeven wat hij voor hem kan betekenen en wat er van hem verwacht wordt wanneer Enzo openstaat voor begeleiding. Enzo staat hier positief tegenover. Helaas komt Enzo bij de eerste afspraak al niet opdagen en reageert niet op berichten. Nadat de jongerencoach een aantal keer heeft gebeld en geappt is hij op huisbezoek gegaan. Enzo lag te slapen, maar zijn moeder weigert hem wakker te maken uit angst voor zijn reactie. De intensief jongerencoach is naar de slaapkamer van Enzo gelopen en heeft hem aangesproken. Enzo gaf aan dat hij zou aanschuiven bij het gesprek. Na een kwartier is de jongerencoach nogmaals teruggegaan naar de slaapkamer en Enzo wederom aangesproken op zijn gedrag. De intensief jongerencoach geeft aan Enzo later op de dag te bellen voor een nieuwe afspraak. Uiteraard is dit teruggekoppeld aan de wijkagent. Enzo heeft meerdere keren niet gereageerd op telefoontjes of appjes, waardoor uiteindelijk via de wijkagent een nieuwe afspraak is gemaakt voor een huisbezoek. Tot twee keer toe is Enzo thuis niet aangetroffen. De intensief jongerencoach heeft binnen

het jongerenwerk navraag gedaan over zijn activiteiten in de buitenruimte, maar daar is hij helaas niet bekend. Inmiddels, anderhalve maand verder, heeft er eindelijk een intakegesprek plaatsgevonden met Enzo. Het getrek aan Enzo zorgt er inmiddels voor dat de servicenormeringen van het wijkteam ruimschoots overschreden zijn zoals bijvoorbeeld de intakedatum en het ondersteuningsplan die uiterlijk binnen 6 weken gemaakt en ondertekend moeten zijn. Helaas is hij bij de tweede afspraak niet verschenen, waardoor de intensief jongerencoach hem opnieuw thuis is gaan opzoeken. Door de vasthoudendheid van de intensief jongerencoach heeft Enzo inmiddels begeleiding geaccepteerd.

Enzo, 20 jaar

bepalend is voor het succes van de ondersteuning die geboden wordt. Het is belangrijk dat de jongere vertrouwen heeft in hetgeen wat er door middel van de relatie tot stand komt. Dit vraagt onder andere betrouwbaarheid van de intensief jongerencoach met betrekking tot het nakomen van afspraken en transparantie, maar ook dat de jongere zijn of haar afspraken nakomt. Het motiveren en stimuleren van de risicjongere is een belangrijk onderdeel van de aanpak. De jongerencoach is een daadkrachtige en vasthoudende hulpverlener. Iemand die naast de jongere staat, hem een duw in de goede richting geeft, wakker schudt, optilt en een helpende hand aanbiedt. De Intensief Jongerencoach kijkt wat de jongere nodig heeft om verder te kunnen in zijn of haar leven. De focus ligt daarbij op keuzemogelijkheden, ambities en talenten in plaats van (de oorzaak van) problemen.

“De jongerencoaches stappen erop af, werken outreachend en sluiten goed aan bij de leefwereld van de jongeren op straat”

medewerker Jeugdreclassering

Alles vanuit het perspectief van de jongere en de vraag van de samenleving. De jongerencoach blijft zichzelf ontwikkelen, is op de hoogte van nieuwe trends en ontwikkelingen en volgt jaarlijks scholing of training en is SKJ geregistreerd. De intensief jongerencoach is geduldig, met een hoop ongeduld richting instanties en neemt waar nodig de rol op zich van 'duwkracht organiseren'. De intensief jongerencoach kan omgaan met kleine successen en heeft een lange adem.

Veilig

Vasthoudendheid en het opbouwen van een vertrouwensrelatie is van cruciaal belang om succes te behalen en ervoor te zorgen dat jongeren zich veilig voelen. Als intensief jongerencoach blijf je nauw betrokken en contact onderhouden met de jongere. Loopt alles goed? Zijn er geen nieuwe problemen? Zo behoud je een signalerende functie.

De intensief jongerencoach is transparant en doortastend naar de jongere, zijn netwerk en samenwerkingspartners maar ook richting collega jongerencoaches. Hierbij is een positief en veilig werkklimaat belangrijk om zowel incidenten bespreekbaar te maken als casuïstiek met elkaar te bespreken.

Jongerencoach plus

Tamir vindt zijn jongerencoach 'een jongerencoach plus!'. Hij waardeert de begeleiding enorm en wil dit aan iedereen vertellen. Tamir heeft een halfjaar vastgezeten in België wegens drugsmokkel. Nazorg na detentie is niet mogelijk voor jongeren die in het buitenland hebben vastgezeten. Thuis was Tamir niet meer welkom. Vanaf het begin is de psycholoog van het wijkteam ingeschakeld voor Tamirs psychische klachten als gevolg van de detentie. De jongerencoach heeft een postadres geregeld en Tamir geholpen bij het maken van een overzicht van zijn schulden. Tamir, mbo opgeleid, werkte bij zijn ouders in het buurtcafé. De jongerencoach heeft hem aangemeld voor een traject in de horeca. Tamir heeft nu zinvolle dagbesteding en huisvesting. En hij krijgt nog nazorg.

Tamir, 22 jaar

Samen

De jongerencoach breekt de grens tussen school, werk, zorg en veiligheid. De aanpak richt zich namelijk niet alleen op de jongere, maar ook het systeem wordt betrokken: de ouder(s), het gezin, de school, het contact met leeftijdsgenoten en de buurt. Belangrijke personen in het leven van de jongere kunnen eveneens fungeren als mentor. Binnen het wijkteam werken de jongerencoaches waar mogelijk vanuit het principe: 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur. Bij de begeleiding van jongeren en hun gezin wordt er indien de ouder hulpvragen heeft samen opgetrokken met een jeugd- en gezinscoach.

“Je leest niet alleen mijn dossier, maar je bent echt in mij geïnteresseerd. Je luistert naar mijn verhaal.” **Frencell, 19 jaar**

De jongere is de specialist van, en regisseur over, zijn eigen leven. Een jongerencoach zoekt samen met de jongere naar oplossingen, gedragsalternatieven en nieuwe positieve keuzes. Er zijn korte lijnen met zowel het wijknetwerk, als met de ge-

specialiseerde hulpverlening de jongerencoach de jongere soms letterlijk oppakt en achter op de scooter of in de auto meeneemt. De intensief jongerencoach integreert zijn eigen vakkennis in andermans werkgebied doordat de intensief jongerencoach niet alleen vanuit het eigen referentiekader kijkt naar de situatie, maar zich ook verplaatst in het kader van de ander. Hij of zij is geïnteresseerd in andere referentiekaders, zoals die van buurtbewoners, politie en schoolmedewerkers die een andere kijk geven op onze aanpak of in een situatie. Wanneer de hulpverlening niet voldoende op gang komt, zoekt hij of zij binnen het netwerk naar alternatieven, zoals een drang en dwang samenwerking met o.a. PGA-medewerkers, experts wijkveiligheid, Jongerenloket, politie en onderwijs. Indien nodig neemt de intensief jongerencoach deel aan overlegstructuren als een jeugdhotspotoverleg of overlastoverleg om de –verbinding met partners die straatinformatie hebben zoals stedelijk jongerenwerk, politie en handhaving te vergroten. Tijdens deze overleggen delen deze partners hun observaties met de intensief jongerencoaches.

DE METHODIEK

De Intensieve Jongerenaanpak is gebaseerd op methodieken en werkwijzen als Jouw Kracht² (Exodus), Intensief Casemanagement³ (Futuro), Nieuwe Perspectieven (JOZ)⁴, adviseurs van de straat⁵(JOZ), de WIE-focus⁶ (wmo radar) en Kernpunt⁷ (Enver). Daarnaast ontwikkelen en implementeren de intensief jongerencoaches methodische werkwijzen en instrumenten zoals de JIM-methodiek⁸ (Jouw Ingebrachte Mentor) en Mentoring⁹ "Elke jongere telt". Al deze ingrediënten maken samen de Intensieve Jongerenaanpak, de methodiek is altijd in beweging en speelt in op dat wat leeft en werkt voor de jongeren (learning & best practice).

Met de Intensieve Jongerenaanpak zorgen we ervoor dat jongeren zich weer binden aan de samenleving en keuzes voor de toekomst 'leren en durven' te maken. De intensiteit van het traject zit niet in het aantal contactmomenten, maar in de inspanning die de intensief jongerencoach levert en de investering die de jongere levert.

De jongeren worden bij de start van de begeleiding aan de hand meegenomen. Daarna leren ze inzicht in eigen gedrag te ontwikkelen en de effecten hiervan op zichzelf en anderen onder ogen te zien. Ten slotte leren ze zelfstandig te handelen met de jongerencoaches als achterwacht. De begeleiding gaat van intensief naar ondersteunend, van coachend naar overdragen aan het gezin, de burens of het wijknetwerk. De jongerencoach is voortdurend op zoek naar hulpbronnen in het gezin en de vriendenkring. Zij spelen altijd een rol om de zelfredzaamheid van de jongere te vergroten.

De casussen op de volgende pagina geven goed weer hoe de werkwijze van de intensief jongerencoach en het traject van een jongere kan lopen.

Het DNA van de Intensieve Jongerenanpak

Bob en zijn gezin (alleenstaande moeder, broertje van tien jaar en zusje van zeven jaar) worden begeleid door een jeugd- en gezinscoach. De jeugd- en gezinscoach biedt opvoedondersteuning, houdt zich bezig met praktische zaken zoals het op orde brengen van schulden, voorzieningen aanvragen en is contactpersoon voor de scholen van de twee jongste kinderen. Bob zit vanwege gedragsproblemen niet op school, heeft geen zinvolle vrijetijdsbesteding en loopt bij de Jeugd Reclassering vanwege openlijke geweldpleging. Hij heeft meerdere malen bij zijn gezinscoach aangegeven zich niet gehoord te voelen. Hij vindt dat hij wordt afgewimpeld met 10- minutengesprekken. De gezinscoach geeft zelf ook aan dat hij te weinig tijd heeft om Bob goed te begeleiden. Bob wordt gekoppeld aan onze intensief jongerencoach. Het netwerk van hulp- en dienstverleners beaamt dat Bob benaderbaar is sinds onze intensief jongerencoaching is gestart. Bob voelt zich begrepen en werkt mee aan een psychologisch onderzoek en een IQ test. Onze jongerencoach adviseert bij het maken van zijn cv, zoekt mee naar banen en oefent sollicitatiegesprekken met hem. Bob kan eindelijk zijn frustraties bij iemand kwijt. Hij accepteert hulp en kiest voor een school die bij hem past. Ook heeft hij een leuke bijbaan gevonden.

Bob, 16 jaar

De cirkel doorbreken

Ricardo heeft geen vast adres en is 'bankslaper'. Hij heeft niets te doen overdag, geen inkomen en geen zorgverzekering. Hij veroorzaakt regelmatig overlast in de buitenruimte. De wijkagent heeft na één van de overlastmeldingen een gesprek met Ricardo en ontdekt wat er aan de hand is. De wijkagent beseft snel dat Ricardo niet openstaat voor hulpverlening en vraagt hem om in gesprek te gaan met een intensief jongerencoach. De intensief jongerencoach verrast Ricardo met een spontaan huisbezoek. Het gesprek gaat over koetjes en kalfjes en is erop gericht het vertrouwen van Ricardo te winnen. Daarna maakt de intensief jongerencoach de situatie bespreekbaar en vertelt hem dat hij samen met Ricardo aan de situatie wil werken. Ricardo staat er voor open, waarop de intensief jongerencoach direct actie onderneemt en een afspraak plant bij het Jongerenloket. Ricardo gaat samen met de intensief jongerencoach de uitdaging aan. Ze regelen een postadres, een woonplek en een uitkering. De intensief jongerencoach leest samen met Ricardo de post en brengt de schulden en stand van zaken in kaart. Ricardo werkt nu in de spoelkeuken van een restaurant. Door zijn werk heeft hij geen tijd meer om problemen te veroorzaken op straat. Ondertussen monitort de intensief jongerencoach het traject bij Centraal Onthaal Jongeren en de uitkeringsaanvraag.

Ricardo, 21 jaar

FASE 1 VERTROUWEN OF MATCHING

Kernbegrippen	Beschrijving proces	Beschrijving werkwijze, methode en instrumenten	Relatie en verwachting naar de overige rollen: de jongere zelf, het netwerk, het wijknetwerk, de overige (zorg)partijen
Contact maken, actief en aandachtig luisteren, aansluiten, grenzen aanvoelen, prioriteiten en noden herkennen, verwachtingen uitspreken.	1. Contact leggen 2. Kennismaking tussen jongere en intensief jongerencoach 3. Verwachtingen uitspreken	In deze fase is de coach voornamelijk het instrument. 1. Contact leggen Je legt z.s.m. contact met de jongere na aanmelding. Wanneer de jongere niet reageert geef je niet op maar zoek je naar andere mogelijkheden om in contact te komen (appje sturen, langsgaan etc.) 2. Kennismaken Bij de eerste ontmoeting pakt de coach meteen praktische (urgente) zaken op waar de jongere tegenaan loopt. Je ziet de noden en bent direct tot actie bereidt. Dit helpt in het opbouwen van de vertrouwensband. 3. Verwachtingen uitspreken Tot slot is het belangrijk verwachtingen van zowel de jongere als de coach uit te spreken. Je laat zien wat je kan, en wat niet om teleurstellingen of onduidelijkheid te voorkomen.	De jongere We verwachten nog niet veel van de jongere en geven de tijd en ruimte om elkaar te leren kennen. Wanneer een jongere niet goed weet wat hij wil of waar hij tegenaan loopt vraagt de coach door. Ouders/netwerk jongere De meeste jongeren zijn 18+. Per situatie bekijkt de coach of het handig is om in deze fase ouders of het eigen netwerk van de jongere te betrekken. Uitgangspunt is dat de jongere dit zelf wil en het traject bevorderd wordt. In de vertrouwensfase is het doel de jongere te leren kennen. Soms kan het betrekken van het eigen netwerk dit proces in de weg staan bijvoorbeeld wanneer er problemen thuis spelen. Het professionele wijknetwerk In deze fase kan het wijknetwerk een verwijzer zijn. Je maakt gebruik van het wijknetwerk wanneer zij al langer bekend zijn met een jongere en een introductie kunnen doen om in contact te komen of het vertrouwen te winnen.

FASE 2 VERDIEPING

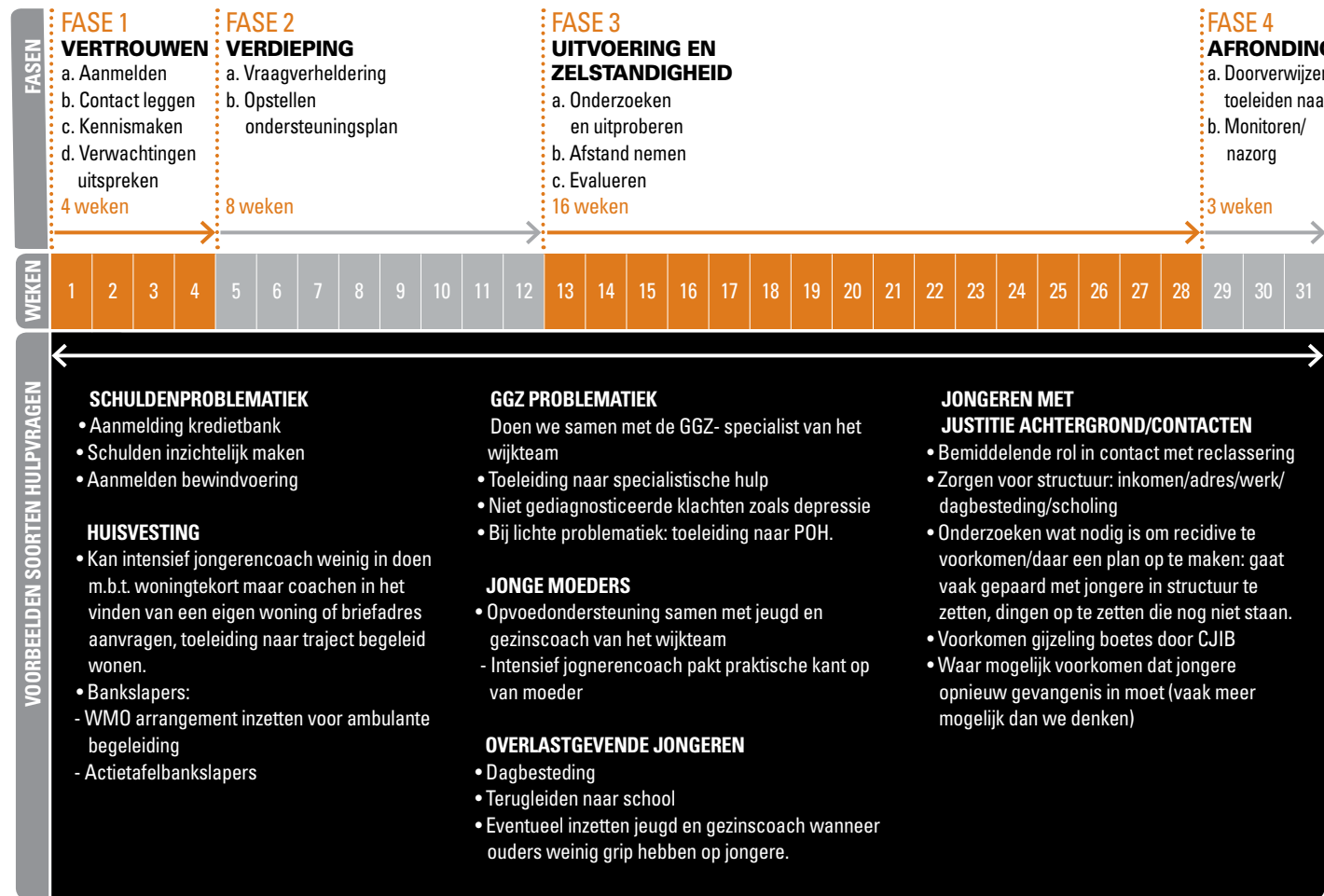
Kernbegrippen	Beschrijving proces	Beschrijving werkwijze, methode en instrumenten	Relatie en verwachting naar de overige rollen: de jongere zelf, het netwerk, het wijknetwerk, de overige (zorg)partijen
Onderzoeken, vraagverheldering, uitproberen, acties uitvoeren, doorvragen, aandacht hebben, luisteren, spiegelen en confronteren.	1. Verheldering De focus verschuift in deze fase naar het verder leren kennen, het bepalen van doelen. 2. Opstellen ondersteuningsplan De onderzoeksfase blijft het gehele traject doorlopen. De verheldering gebeurt gefaseerd omdat er steeds nieuwe informatie naar voren komt en het ondersteuningsplan aan de hand hiervan wordt uitgebreid. Het contact krijgen met een jongere is al een doel op zich en wordt ook als zodanig in het ondersteuningsplan opgenomen.	Verheldering Tijdens de ontmoetingen wordt doorgevraagd om de leerdoelen en mogelijkheden scherper te krijgen. Patronen bij de jongere worden zichtbaar, en wordt gespiegeld naar de jongere. De bevindingen worden onderdeel van het ondersteuningsplan. Opstellen ondersteuningsplan De bevindingen worden onderdeel van het ondersteuningsplan. Samen wordt gewerkt aan het inzicht krijgen in zichzelf, de hulpvragen, eigen keuzes en mogelijkheden om grip te krijgen op een toekomst met perspectief.	De jongere De jongere heeft de regie maar wordt uitgenodigd en uitgedaagd in actie te komen en te laten zien wat hij nodig heeft en kan. Ouders/netwerk jongere Krachten en kwetsbaarheden in het eigen netwerk worden inzichtelijk gemaakt. Waar de jongere wil, wordt het netwerk ingezet ter ondersteuning van het behalen van leerdoelen. Het professionele wijknetwerk Het wijknetwerk kan ingezet worden door de coach om meer informatie te achterhalen over de jongere. Overige (zorg)partijen In deze fase ontdekken we of er mogelijk andere specialisten moeten worden ingezet, maar zijn i.v.m. de vertrouwensband terughoudend in het betrekken van een aanbieder wanneer dit nog niet formeel is geïndiceerd. Wij houden de regie in het traject tot er besluitvorming heeft plaatsgevonden. We maken waar nodig werkafspraken met jeugdreclassering.

FASE 3 UITVOERING EN ZELFSTANDIGHEID

Kernbegrippen	Beschrijving proces	Beschrijving werkwijze, methode en instrumenten	Relatie en verwachting naar de overige rollen: de jongere zelf, het netwerk, het wijknetwerk, de overige (zorg)partijen
Gedragsverandering, zelfinzicht, zelfstandigheid verhogen	1. Onderzoeken en uitproberen 2. Afstand nemen 3. Evalueren We borduren voort op de bevindingen uit de verdiepende fase (fase 2). We willen in deze fase de zelfstandigheid verhogen.	In deze fase zet de intensief jongerencoach in op gedragsverandering om de zelfstandigheid te verhogen. We spiegelen gedrag, geven feedback en evalueren aan de hand van ervaringen en observaties van praktijkvoorbeelden. Als gedrag, verwachtingen en resultaten niet overeenkomen zetten we in op het verhogen van het zelfinzicht. Het behalen van doelen en zichtbaar maken van patronen doen we door middel van oefeningen zoals het uittekenen van dilemma's, voor- en nadelen van keuzes, netwerkanalyses, samen informatie opzoeken, organisaties bezoeken, oefenopdrachten (telefoongesprekken voeren, op tijd komen, solliciteren etc.). Dit wordt gespiegeld naar de jongere. Heeft hij moeite met op tijd komen, sturen we een appje voorafgaand aan de afspraak of wijzigen we het tijdstip. De coach komt er op deze manier achter wat een jongere aankan en wat niet, wat wel werkt en wat niet werkt. We zetten de instrumenten uit fase 1 en 2 op maat in. We passen waar nodig het ondersteuningsplan aan en verwijzen door naar passende ondersteuning (bijvoorbeeld een intelligentie test bij vermoedens van LVB).	De jongere Het uitgangspunt is dat de jongere (meer) zelfstandig acties uitvoert. Ouders/netwerk jongere In deze fase komt naar voren welke mensen uit het netwerk van duurzame positieve invloed zijn. Deze rol wordt versterkt en gestimuleerd. Op maat wordt in het ondersteuningsplan opgenomen waar relaties te verbeteren of herstellen. De term JIM kan een grote druk leggen op het netwerkcontact. En wordt niet gebruikt wanneer dit geen meerwaarde heeft voor het doel. Het professionele wijknetwerk In deze fase wordt samengewerkt met het wijknetwerk. Het wijknetwerk wordt ingezet worden ter ondersteuning van de jongere. Afhankelijk van de doelen van de jongere kan worden afgeschaald naar het wijknetwerk door de jongere hieraan te koppelen (bijvoorbeeld aan een vrijwilliger in een buurthuis). Overige (zorg)partijen Wanneer naar aanleiding van een verwijzing (bijvoorbeeld Centraal Onthaal) anders wordt beslist, wordt de rol van de jongerencoach die van 'duwkracht organiseren' om toch de doelen m.b.t. de hulpvraag te realiseren.

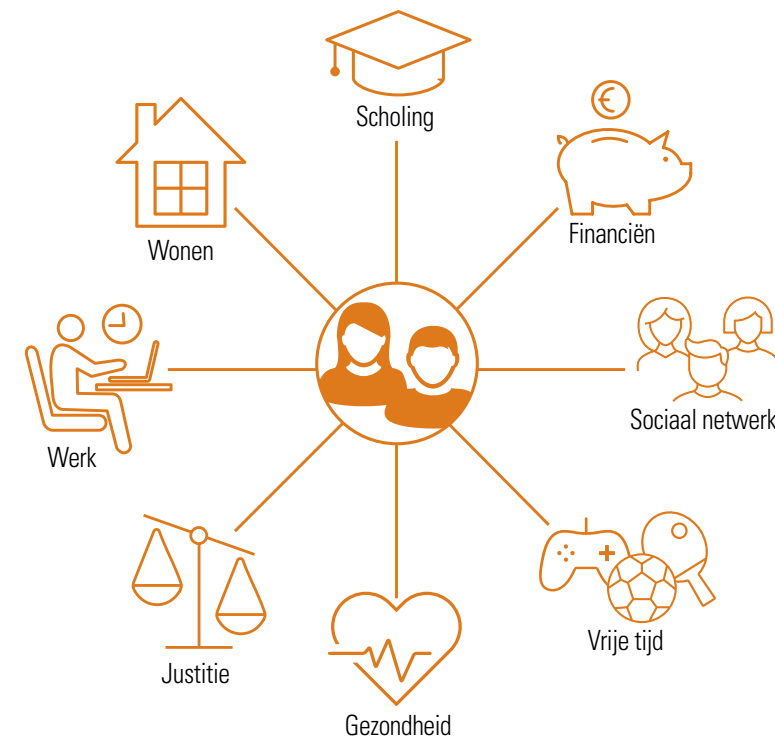
FASE 4 AFRONDING

Kernbegrippen	Beschrijving proces	Beschrijving werkwijze, methode en instrumenten	Relatie en verwachting naar de overige rollen: de jongere zelf, het netwerk, het wijknetwerk, de overige (zorg)partijen
Overdragen, monitoren, nazorg	1. Doorverwijzen Overdracht aan het wijknetwerk of een andere (zorg)partij. 2. Monitoring/nazorg Is er nog een hulpvraag, dan ronden we de casus niet af. Is er geen hulpvraag meer maar zijn er nog zorgen, dan monitoren we de casus zorgvuldig.	Doorverwijzen Wanneer er sprake is van overdracht controleren we bij zowel de organisatie als de jongere of het traject goed loopt in het kader van een warme overdracht en een zachte landing voor de jongere bij de doorverwezen organisatie. In sommige gevallen is het beter de jongere los te laten om hen de kans te geven te hechten op de volgende plek. Monitoring/nazorg We voeren een afrondend eindgesprek en nemen afscheid. Indien van toepassing vindt er een overdrachtsgesprek plaats met de partij die de zorg verder oppakt. We behouden contactgegevens en zijn bereikbaar mocht dit in de toekomst nodig blijken. Wanneer blijkt dat er nieuwe hulpvragen voordoen onderzoeken we of verwijzing passend is of doorlopen we een stukje van het traject opnieuw. Instrumenten van fase 2 en 3 worden opnieuw ingezet.	De jongere We blijven altijd bereikbaar voor de jongere wanneer er weer een hulpvraag opspeelt. Wanneer het beter blijkt voor de jongere om meer afstand te houden zijn we niet bang hen los te laten. Het professionele wijknetwerk en overige (zorg)partijen Wanneer een casus is overgedragen zorgen we voor een overdrachtsgesprek en blijven we het traject monitoren: loopt het goed, worden al je hulpvragen opgepakt? Is dit voldoende voor je?

Leefgebieden

De intensief jongerencoaches hebben een outreachende en laagdrempelige werkwijze waarbij zij uitgaan van de eigen kracht van jongeren en hun omgeving. Vanwege de complexe doelgroep leveren de intensief jongerencoaches individueel maatwerk; de begeleiding wordt per jongere opnieuw afgestemd. Jongeren hebben vaak problemen op meerdere gebieden. Het is belangrijk om in de begeleiding naar al deze gebieden te kijken. Het figuur hiernaast geeft acht leefgebieden weer die de intensief jongerencoach samen met de jongere doorneemt.

PROFIEL EN DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

Profiel

De intensief jongerencoaches zijn hbo-niveau opgeleid en SKJ-geregistreerd. De intensief jongerencoaches hebben kennis van jeugd met problemen, opgroeiproblematiek en kennis van de ketens jeugdzorg, justitie en onderwijs.

Grondhouding

De intensief jongerencoaches zoeken contact (ook met het gezin), sluiten aan bij de leefwereld van jongeren, durven confronterend te zijn, werken activerend, flexibel, volhardend en hebben geen 9 tot 5 mentaliteit. Door deze werkhouding komt het zelden voor dat we afscheid van een jongere nemen (tenzij tussenkomst van justitie, GGZ).

Match met de wijk

Bij de inzet van intensief jongerencoaches wordt er gekeken wat er aan diversiteit nodig is voor de wijk en voor het Wijkteam. Zo signaleerden we problematiek rondom mensen uit Midden- en Oost-Europese landen in Delfshaven en laten we een jongeren-

coach met kennis van de Bulgaarse cultuur daar ondersteuning bieden.

Relaties binnen het wijknetwerk en gemeente

De jongerencoaches hebben ervaring met het gemeentelijk instrumentarium zoals LIRIK, ZRM, de Meldcode HG, SISA en het veiligheidsprotocol van de gemeente Rotterdam. Dit betekent dat onze jongerencoaches direct vanaf de start snel kunnen schakelen, weten naar welke partijen ze kunnen af- en opschalen en welke personen ze moeten benaderen binnen bijvoorbeeld de GGZ- of Justitieketen.

Snelle oplossingsgerichte werkwijze

De intensief jongerencoaches zijn actief en bieden begeleiding aan jongeren op alle leefgebieden van werk tot financiële ondersteuning.

Sterke verankering in het wijknetwerk

De intensief jongerencoaches zijn al actief in de wijken en kennen

de straat, ondernemers, bewoners(organisaties), het CJG, scholen, PGA-, en veiligheidsexperts, schoolmaatschappelijk werk, sportverenigingen, wijkagent, welzijnswerk en het Jongerenloket.

Deskundigheidsbevordering

De jongerencoaches spelen continu in op de benodigde ontwikkelingen zoals in de afgelopen jaren op LVB- problematiek, veiligheid en straatwijsheid. Ook trainingen op het gebied van krachtwerk, agressie-regulatie en groepsaanpak behoren tot de expertise van de jongerencoaches en worden op maat aangeboden in workshops tijdens de inspiratiedagen.

Hieronder volgt een beknopt overzicht van tools en interventies waar intensief jongerencoaches in hun dagelijkse werkwijze gebruik van kunnen maken. Niet alle coaches zijn ervaren met alle tools en interventies, maar het volgende beknopte overzicht geeft een beeld van tools en interventies die veel bekend zijn. Onderstaande selectie (niet uitputtend) kan waar nodig door de intensief jongerencoaches worden ingezet. Door training, opleiding en uitwisseling blijft de intensief jongerencoach het palet van tools en interventies uitbreiden. Deze tools en interventies worden door de intensief jongerencoaches op een laagdrempelige manier aange-

boden. Ze bieden handvatten om een positief klimaat te creëren waarin jongeren zelfcontrole en probleemoplossende vaardigheden leren zodat de jongere samen met de intensief jongerencoach werken naar het behalen van doelen op de korte en lange termijn.

JIM

JIM staat voor “jouw ingebrachte mentor”. Het is een werkwijze waarbij er binnen het eigen sociale netwerk van een jongere gezocht wordt naar een zelfgekozen vertrouwenspersoon die samen met de formele hulpverlening betekenis kan hebben voor de jongere en het gezin. Een persoon die een jongere zelf gekozen heeft om hem of haar te vertegenwoordigen en die ook een positie krijgt in het netwerk van de jongere zorgt voor meer acceptatie bij de jongeren en heeft vaak een positief effect op de doelen en resultaten die gewenst zijn. De professionele hulpverlening aan jongeren is tijdgebonden maar een mentor uit het netwerk van de jongeren is dat niet.

Gentle teaching

Gentle teaching is een begeleidingsmethodiek voor mensen met een verstandelijke beperking en ernstig probleemgedrag¹⁰.

De methodiek heeft als uitgangspunt dat ieder mens behoefte heeft aan leven in verbondenheid met anderen in een wederkerige en gelijkwaardige relatie. In het verlengde hiervan van is het van wezenlijk menselijk belang om zich ingebed te voelen in een veilige en zorgzame gemeenschap, en de eigen kwaliteiten ten behoeve van deze gemeenschap in te kunnen zetten. Voor deze kwetsbare mensen is het belangrijk dat hen nadrukkelijk geleerd wordt zich voor deze zogeheten ‘companionship’ open te stellen.

De relatie die de basis is voor (sociale) ontwikkeling is gebaseerd op vier pijlers:

- zich veilig voelen bij de ander;
- zich geliefd voelen door de ander;
- zich liefdevol voelen en uiten ten opzichte van de ander;
- zich verbonden voelen met de ander.

Rationele Emotieve Therapie

Bij Rationele Emotieve Therapie¹¹ (RET) ligt de nadruk op het ombuigen van irrationele (ongezonde) denkpatronen naar een meer rationele (gezonde) wijze van denken. Doel van de methodiek is de balans te herstellen tussen gevoel en verstand. Door onnauwkeu-

righeden en onjuistheden in onze gedachten op te sporen en deze te vervangen door rationele gedachten, is het mogelijk om een meer realistische kijk op onszelf en onze omgeving te krijgen. Dit kan worden uitgewerkt door middel van een voorbeeld met het 5G model. Dit model wordt hieronder verder toegelicht.

5G model

Met het 5G model¹² worden gedachten, gevoelens en gedrag in kaart gebracht waardoor patronen en niet functioneel gedrag ontdekt kunnen worden. Met het 5G model wordt er bewustwording gecreëerd over hoe de jongere omgaat met lastige situaties. Dit kan door op de volgende manier een situatie te analyseren:

- Gebeurtenis: Waar was ik, met wie, wat gebeurde er?
- Gedachten: Wat ging er door mijn hoofd? Wat dacht ik of zei ik tegen mezelf? Wat vond ik ervan?
- Gevoelens: Wat voelde ik, welke emoties had ik?
- Gedrag: Wat deed ik? Hoe reageerde ik?
- Gevolg: Wat was het gevolg van hetgeen ik deed of reageerde?

Sociaal Competentie Model

Het Sociaal Competentie Model¹³ is een methodiek om mensen

vaardigheden aan te leren zodat hun mogelijkheden worden vergroot en ze weer in de maatschappij kunnen functioneren. Met het Sociaal Competentie Model wordt gekeken naar positief gedrag dat de jongere al laat zien. Het SCM is oorspronkelijk ontwikkeld voor delinquente jongeren, maar wordt ook toegepast op de LVB-doelgroep.

Sturen op zelfsturing

Tijdens de training 'sturen op zelfsturing'¹⁴ leren de jongerencoaches de jongeren te begeleiden volgens de principes van sturen op eigen kracht:

- aansluiten op de motivatie van de cliënt;
- focussen op doelen en niet op problemen en belemmeringen van de cliënt;
- vertrouwen en sturen op het leerproces van de cliënt, niet op het 'juiste' eindresultaat (dit vergroot het vertrouwen in eigen kunnen);
- bij realisatie van het doel het sociale netwerk van de cliënt betrekken, niet het professionele netwerk;
- de cliënt begeleiden door vragen te stellen, niet door te oordelen, adviseren en/of overtuigen.

Motiverende gespreksvoering

Door middel van motiverende gesprekstechnieken¹⁵ breng je makkelijker verandering bij een ander teweeg. In plaats van hem of haar de les te lezen, laat je de jongere zelf de motivatie aanboren om een nieuwe richting in te slaan.

De vijf technieken waar gebruik van wordt gemaakt zijn:

1. open vragen stellen;
2. reflectief luisteren;
3. bevestigen;
4. samenvatten;
5. verandertaal uitlokken.

Oplossingsgericht werken

Oplossingsgericht werken¹⁶ is er voor mensen die zich niet meer in staat voelen om zelf, of met hulp mvan mensen in hun omgeving, hun problemen te hanteren: het eigen oplossend vermogen schiet tekort. Oplossingsgericht werken is een methodische en gestructureerde manier van bevragen van de jongere zodat deze in staat is om:

- te bepalen wat zijn probleem is en een andere kijk daarop leert te ontwikkelen;

- zich bewust te worden van zijn interne en externe hulpbronnen;
- zijn doelen concreet en in detail te formuleren;
- hoop en vertrouwen te ontwikkelen;
- zelfbedachte stappen te zetten om de situatie te verbeteren;
- zelf te bepalen wanneer hij zonder professionele hulp verder kan.

Het Bolletjesschema

Het Bolletjesschema¹⁷ is een tool om het netwerk rond jongeren samen met hen in kaart te brengen. Met behulp van ‘bolletjes’ op een groot vel papier inventariseer je met de jongeren welke mensen zij kennen, hoe belangrijk ze zijn en hoe dichtbij ze staan.

Mobility mentoring

Chronische stress, door bijvoorbeeld armoede en schulden, werkt verlamrend op ons vermogen problemen op te lossen en doelgericht te werken. Dat is een van de belangrijkste uitgangspunten van Mobility Mentoring®. Deze aanpak ondersteunt mensen om hun financiële en sociale problemen aan te pakken, met als doel een economisch zelfredzaam leven. De hulp- en dienstverlening richt zich expliciet op meerdere sociale problemen, die in samenhang met elkaar worden aangepakt¹⁸.

Cultuursensitief werken

Dit houdt in dat in het contact met de jongere de professional zich bewust is van cultureel (afhankelijke) aspecten bij zichzelf én bij de jongere en hier rekening mee houdt - bij intake, diagnostiek, bejegening, begeleiding en behandeling. Op organisatieniveau betekent het dat diensten, producten, werkwijzen, regels en gebruiken worden vastgesteld en gehanteerd op basis van diversiteit¹⁹.

Moreel redeneren

Met moreel redeneren wordt de jongere geleerd minder egocentrisch te redeneren. Het richt zich op het bevragen van de jongere door middel van morele dilemma's, om zo op een meer moraal denken gericht op wederkerigheid te komen²⁰.

Mijn pad

Mijn pad is een meetinstrument ontwikkeld door het Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam²¹. Mijn pad ondersteunt jongeren bij het maken van keuzes over hun leven en toekomst en helpt hen stap voor stap hun eigen pad te vinden en te volgen.

Mindmap

Een mindmap²² is een diagram opgebouwd uit begrippen, teksten, relaties en/of plaatjes, die zijn geordend rond een centraal thema. Deze tool is een handig instrument om informatie van de jongere te verkrijgen en deze voor de jongere zelf als ook de professional inzichtelijk te maken.

Zelfredzaamheidsmatrix

De Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM)²³ is een instrument waarmee behandelaars, beleidsmakers en onderzoekers in de gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening en gerelateerde werkvelen, de mate van zelfredzaamheid van hun cliënten eenvoudig en volledig kunnen meten.

Provocatieve technieken

Bij provocatief coachen²⁴ wordt gehandeld met de overtuiging: je moet mensen soms pijn doen om meer pijn te voorkomen (boosheid met liefde). De basishouding van de coach kenmerkt zich door warmte, humor en uitdaging. Warmte is belangrijk omdat het ertoe bijdraagt dat de coach zich inzet om mensen te bereiken. Humor zorgt voor relativering en betrokkenheid. De uitdaging zorgt dat mensen zelf de verantwoordelijkheid nemen.

Schaal-vraag (signs of safety)

De schaal-vraag²⁵ is een hulpmiddel waarbij op een oplossingsgerichte manier met jongeren gepraat wordt over uiteenlopende onderwerpen. De jongere geeft op een schaal van 0 tot 10 aan met welk cijfer hij de bestaande situatie waardeert. Dit cijfer is het uitgangspunt voor een gesprek.

BRONNEN

- ¹ Programmaplan 'Elke Jongeren Telt' 2017
- ² Exodus (2018). Jouw Kracht: Exodus biedt perspectief met krachtwerk. https://www.exodus.nl/sites/default/files/folder_jouw_kracht_feb_2018.pdf
- ³ Futuro (2018). Beschrijving en theoretische onderbouwing ICM. <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/jeugd/programmas/project-detail/effectief-werken-in-de-jeugdsector/beschrijving-en-theoretische-onderbouwing-van-de-intensief-casemanagement-methodiek-van-futuro/>
- ⁴ Humanitas en JOZ (2019). Nieuwe Perspectieven en nieuwe perspectieven bij terugkeer. Van Montfoort databank NJI. <https://stjrotterdam.nl/wp-content/uploads/2017/07/170117-STJ-handboek-definitief.pdf>
- ⁵ JOZ. Adviseurs van de straat. <https://stichtingjoz.nl/wp-content/uploads/2016/02/JOZ-Adviseurs-van-de-sstraat.pdf>
- ⁶ WMO Radar. WIE werkt!. <http://sociale-teams.nl/files/documenten/wie-werkt-.pdf>
- ⁷ Nederlands Jeugd Instituut (2007). Intensieve Pedagogische Thuis hulp komt tot wasdom: naar een gouden standaard. <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/IPTkomttothewasdom.pdf>
- ⁸ Jouw Ingebrachte Mentor. <http://www.jimwerkt.nl/>
- ⁹ Gemeente Rotterdam (2016). Elke jongere telt: programma Rotterdamse risicjongeren 2016-2020. https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/elke-jongere-telt/factsheet-Elke-jongere-telt_maart-2016.pdf
- ¹⁰ Gentle Teaching. <https://www.gentleteaching.nl/gentle/nl/gentleteaching>
- ¹¹ Rationele Emotieve Therapie. <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/33585-rationeel-emotieve-therapie-ret-5-gs-en-abc-schema-ret.html>
- ¹² 5G model. <https://www.cognitieveanimatietherapie.nl/5g-schema/>
- ¹³ Sociaal Competentie Model. <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/pedagogiek/44785-werken-met-het-sociaal-competentiemodel.html>
- ¹⁴ Sturen op zelfsturing. <https://www.radarvertige.nl/trainingen/sturen-op-zelfsturing/>
- ¹⁵ Nederlands Jeugd Instituut (2013). Wat werkt: motiverende gespreksvoering?. [https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/\(311053\)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Motiverendegespreksvoering.pdf](https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/(311053)-nji-dossierDownloads-Watwerkt_Motiverendegespreksvoering.pdf)
- ¹⁶ Movisie (2017). Oplossingsgericht werken in het sociaal werk. <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-03/Methodebeschrijving-oplossingsgericht-werken-in-sociaal-werk.pdf>
- ¹⁷ VanMontfoort (2015). Bolletjesschema: met jongeren hun netwerk inventariseren. https://www.wijkteamswerkenmetjeugd.nl/files/tool_files/vanmontfoort_hulpmiddel_bolletjesschema_met_jongeren_het_netwerk_inventariseren.pdf
- ¹⁸ Mobilitymentoring.nl
- ¹⁹ Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2018). Handreiking cultuursensitief werken.
- ²⁰ Moreel redeneren. <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/pedagogiek/16363-morele-ontwikkeling-van-het-kind.html>
- ²¹ Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam (2015). Mijn Pad: Handleiding voor professionals.
- ²² Mind-map. <https://www.mindmapping.com/nl/>
- ²³ GGD Amsterdam en Rotterdam (2017). Handleiding zelfredzaamheid-matrix 2017. <https://www.zelfredzaamheidmatrix.nl/wp-content/uploads/Handleiding-Zelfredzaamheid-Matrix-2017.pdf>
- ²⁴ Provocatieve technieken. <https://www.nlp-nu.nl/kenniscentrum/technieken-begrippen/coachen-stap-3-provocatieve-communicatie/>
- ²⁵ Nederlands Jeugd Instituut (2010). Signs of Safety.

COLOFON

Dit is een uitgave van:

Enver (www.enver.nl)

Exodus (www.exodus.nl)

Futuro (www.futuro.nl)

JOZ (www.stichtingjoz.nl)

WMO Radar (www.wmoradar.nl)

Rotterdam, maart 2020

Tekst: Enver, Exodus, Futuro, JOZ, Radar WMO.

Redactie: Anouk Visscher

Fotografie: Nienke Boerma (www.nmbfotografie.nl)

Vormgeving: Bureau 404

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of enige andere manier, zonder uitdrukkelijke voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

